

Fiskevårdsplan för Återvallsbäcken

Uppdrag utfört åt Länsstyrelsen i Stockholms län 2017

Sportfiskarna

Tel: 08-410 680 84

E-post: John.karki@sportfiskarna.se

Postadress: Svartviksslingan 28, 167 39 Bromma

Hemsida: www.sportfiskarna.se

© Sportfiskarna 2017

Författare och foto: John Kärki

Omslag: Havsöring från Ingarös kust

Sammanfattning

Återvallsbäcken karterades under maj 2017 med inriktning att identifiera fiskevårdsobjekt som på sikt kan stärka statusen för vattendraget. Karteringen påvisade att vattendraget är i stort behov av biotopvårdande åtgärder i avrinningen från Återvallsträsket, borttagande av kulvertering, mindre dämme och allmän optimering med etablering av kantzoner och nya strömsträckor.

En satsning på vattendraget hade skapat möjligheter till ett starkt bestånd av havsöring som på sikt kan skapa en attraktiv fisketurism för Ingarö. Med andra ord innebär investerade pengar i biotopvårdande åtgärder en positiv avkastning på sikt för Värmdö kommun både rent ekonomiskt men även ur perspektivet att ha en ”pärla” till bäck i sin kommun.

Inledning

I Stockholms län är de kustmynnande vattendragen hårt ansatta av mänsklig aktivitet det senaste seklet. Rinnande vatten har brukats för bland annat dammbyggnad och utdikning. Utnyttjandet av rinnande vatten har på många sätt varit ett nödvändigt ont historiskt sett för samhällets jordbruk- och vattenutveckling. Konsekvenserna för ekosystemet har dock visat sig vara ödesdigra i form av utslagna fiskbestånd och mindre biologisk mångfald. Något som ofta glöms i sammanhanget är våra kustmynnande vattendrags viktiga roll för Östersjöns välmående i stort. Åar används som reproduktions- och uppväxtlokal för flera viktiga arter, förutom havsöring så nyttjar även gäddor, abborrar och cyprinider dessa syrerika miljöer. Rovfiskar bidrar till att minska övergödningen genom att beta ner planktonätande småfisk. En obalans i förhållande rovfisk och planktonätande småfisk skapar en obalans i planktonsamhället med för stor andel växtplankton som har visat sig vara en bidragande orsak till övergödningens problematiken (*skarpsillprojektet*). Statusen på våra kustmynnande vattendrag påverkar med andra ord hur mycket rovfisk vi har i havet. Utöver åarnas funktion för fisksamhället tillför de även en transport av viktiga mineraler till Östersjön. (*Älvräddarna*)

Återvallsbäcken är Ingarös största vattendrag och är en viktig källa till olika fiskarter lokalt, bland annat havsöring. Havsöringsbeståndet i vattendraget får anses vara svagt (elfiskeregistret). I Stockholms skärgård är sportfisket efter havsöring populärt. Helgdagar kan stränderna vara välbesökta i folkets jakt på ”havets silver”. Även ett flertal guideverksamheter erbjuder sina gäster en upplevelse i form av fiske efter havsöring. Havsöringen till skillnad från laxen är betydligt mer lokal i sin tillväxtvandring. En lax vandrar oftast över större delar av Östersjön under sina första år i havet medan en havsöring rör sig mellan 2-10 mil från det vattendraget den föddes i och ofta betydligt mer kustnära. Med andra ord är varje vattendrag viktigt för den lokala fiskreproduktionen.

Metodik

Återvallsbäcken karterades under maj 2017 med syfte att identifiera möjliga fiskevårdsobjekt för att höja statusen på vattendraget. Vattendraget karterades med fotarbete och syn.

Samtliga identifierade fiskevårdsobjekt finns att läsa i den här fiskevårdsplanen. Varje objekt kräver en egen projektplan innan genomförande.

Åtgärdsförslag

Översiktskarta

Åtgärdsförslag 1 – Montera ett nytt utskov från Återvallsträsket

Koordinater: 6575083, 1651968

Markägare: Säby 3:1 Säby Säteri Fastighets AB Säby Säteri 134 65 Ingarö

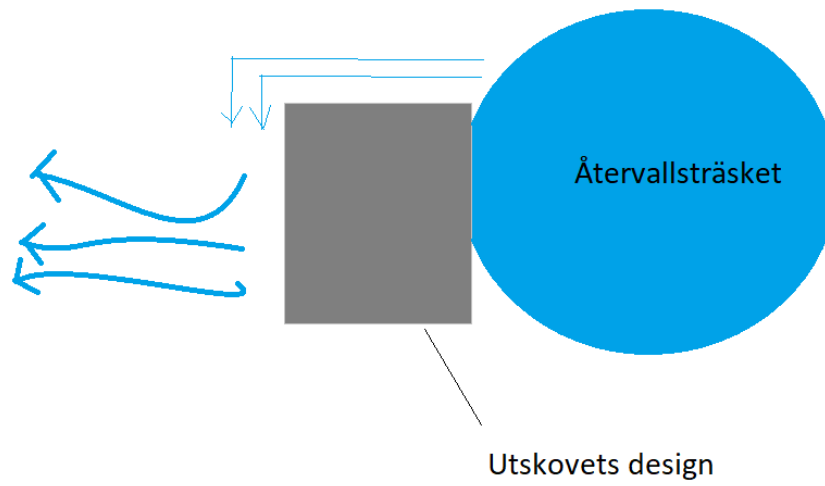
Vattendom: Deldom 19/2-1970

Förslag på förbättring: Ersätt det raka dammutskovet med ett v-format för att försörja Återvallsbäcken med vatten året runt. Restaurera till- och avrinning från Svartträsket och Kullaträsket.

I dagsläget består sjöns utskov av en rak dammtröskel (figur 3 & 4). När vattenståndet i sjön är normalt försörjer sjön Återvallsbäcken med vatten. När vattenståndet i sjön sjunker rinner inget vatten över tröskeln och bäcken torkar ut. En bättre lösning är att ersätta den raka dammtröskeln med ett v-format utskov som hela tiden kommer försörja bäcken med vatten oavsett sjöns vattenstånd (figur 5). Vid en förändring med nytt utskov finns möjlighet att höja sjön, vilket skulle säkra vattentillgången ytterligare. För att få maximal effekt av en sjöhöjning bör även avrinningen till och från Svartträsket och Kullaträsk ses över (figur 6). För denna åtgärd krävs omförhandling av vattendomar m.m.

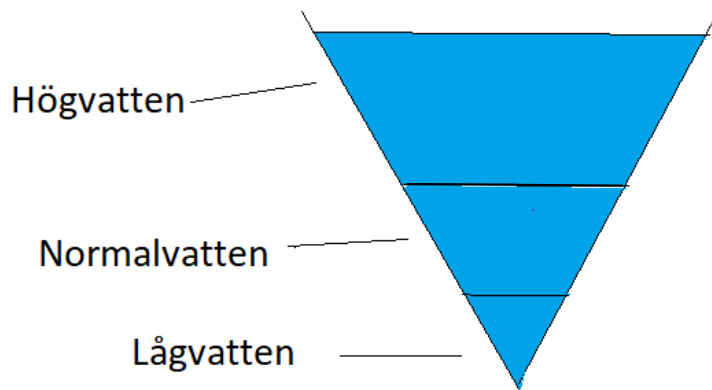

Figur 3: Bild över dagens dammtröskel.

Figur 4: Illustration över dagens utskov

Nya utskovets funktion vid olika vattenstånd

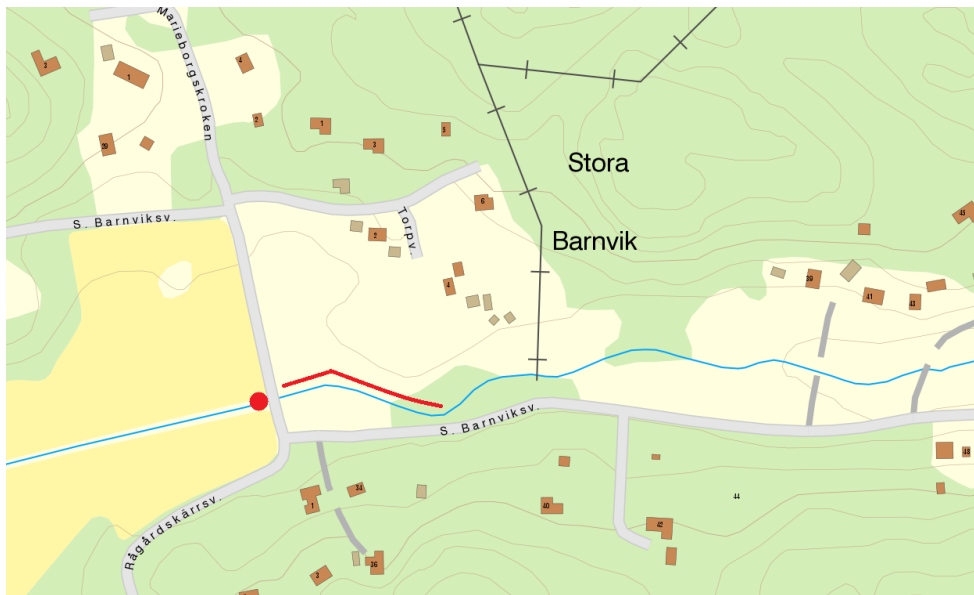

Figur 5: Illustration över hur ett v-format utskov och dess funktion under olika vattenstånd skulle se ut.

Figur 6: Till- och avrinning från Svartträsket och Kullträsket bör se över för att få ut maximalt av avrinningsområdets potential.

Åtgärdsförslag 2 – Återskapa den naturliga å-fåran

Koordinater: 6575678, 1653316

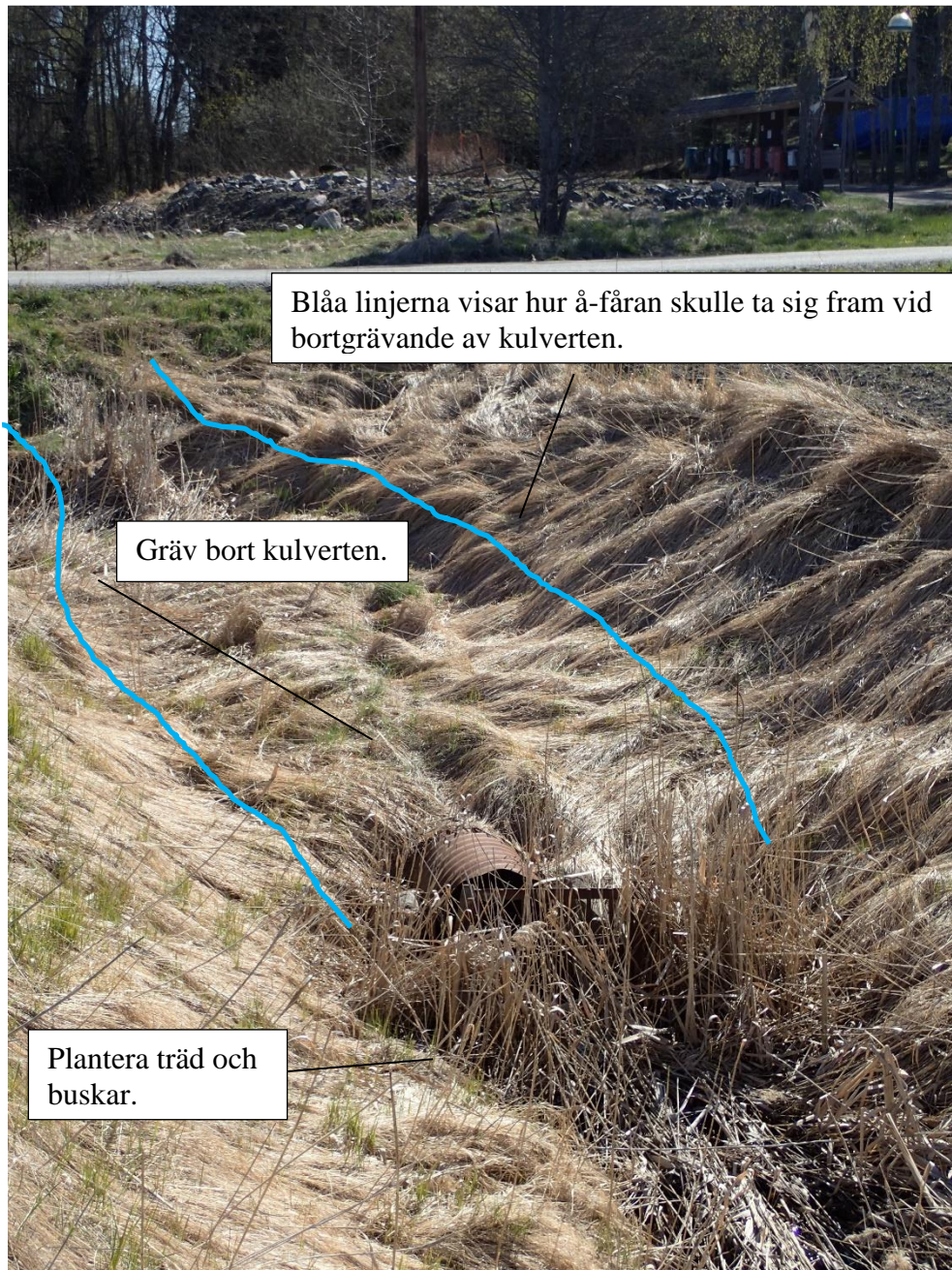
Markägare: Ingarö strand 5:1 212000-0035 Värmdö Kommun 134 81 Gustavsberg

Vattendom: Okänt

Förslag på förbättring: Gräv upp delar av kulverten och proppa resterande del för att återskapa den gamla å-fåran. Alternativt gräv upp hela kulverten.

Återvallsbäcken är kulverterad strax nedströms åkermarken. Vid borttagande av kulverten skulle stora ytor frigöras för olika fiskarters lek och uppväxt. Förslagsvis grävs den första delen av kulverten upp (figur 7 & figur 11) och resterande del proppas till förmån för att vattnet tar vägen över kulverten (figur 8) och på så sätt återskapar den tidigare å-fåran som är fylld med större block och grus samt en redan befintlig kantzon. En annan lämplig lösning är att gräva bort hela kulverten men då finns viss risk att kantzonen med olika sorters träd skadas.

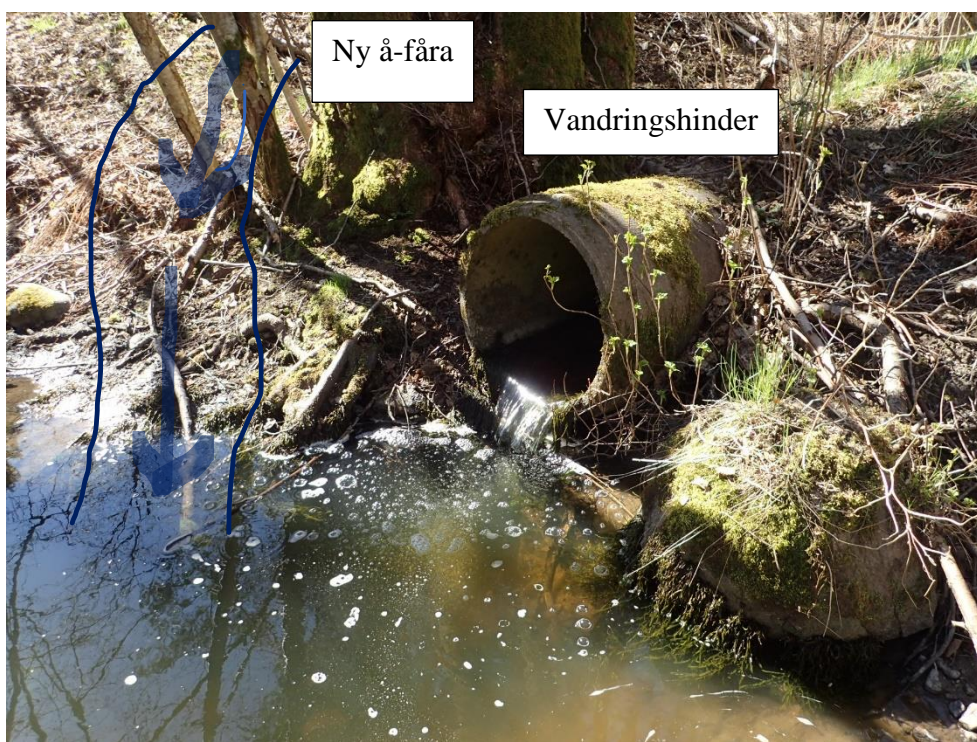
Oavsett vilket alternativ som görs är det viktigt att det planteras träd och buskar där det saknas idag. Förutom den ekologiska aspekten kommer även träden binda strandzonen och minimera erosionsrisker.

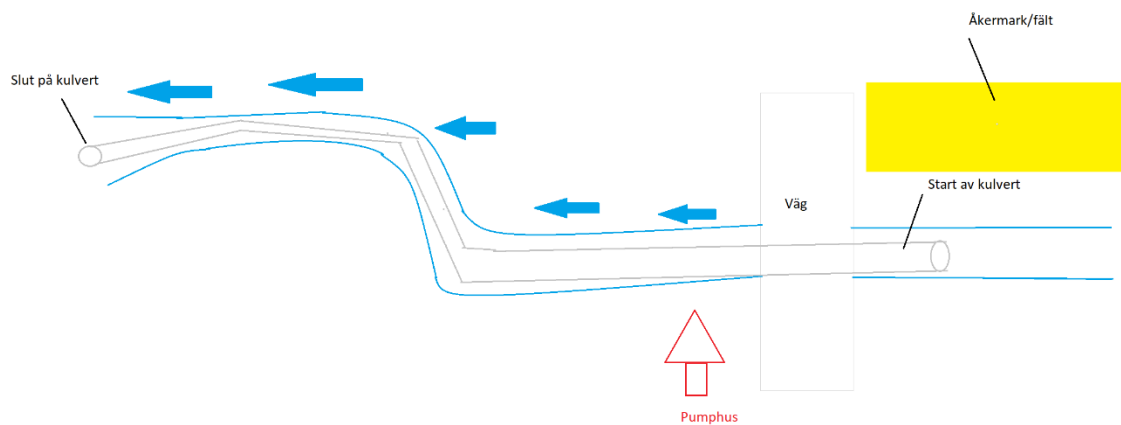
Figur 7: Bilden visar vart kulverten ska tas bort hur en å-fåra skulle porla fram. Det är viktigt att buskar och träd planteras i kanterna för att minska erosionen.

Figur 8: Vid proppning av kulverten skulle gamla å-fåran återskapas. Bilden visar hur en svagt meandrande å-fåra skulle ta sig fram genom skogsravinen.

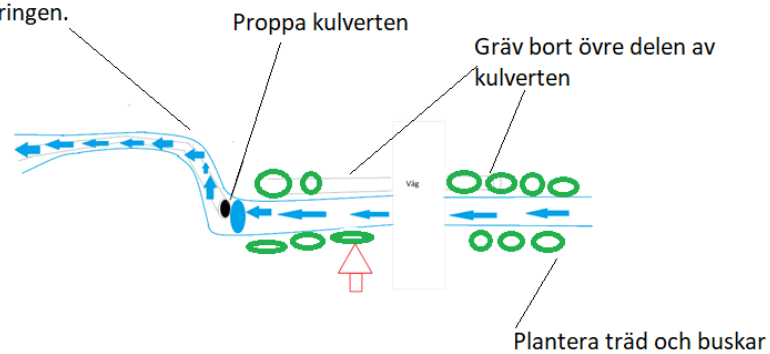

Figur 9: Vid en proppning av kulverten hade gamla den nya å-fåran mynnat till vänster om nuvarande kulvert som även fungerar som ett vandringshinder.

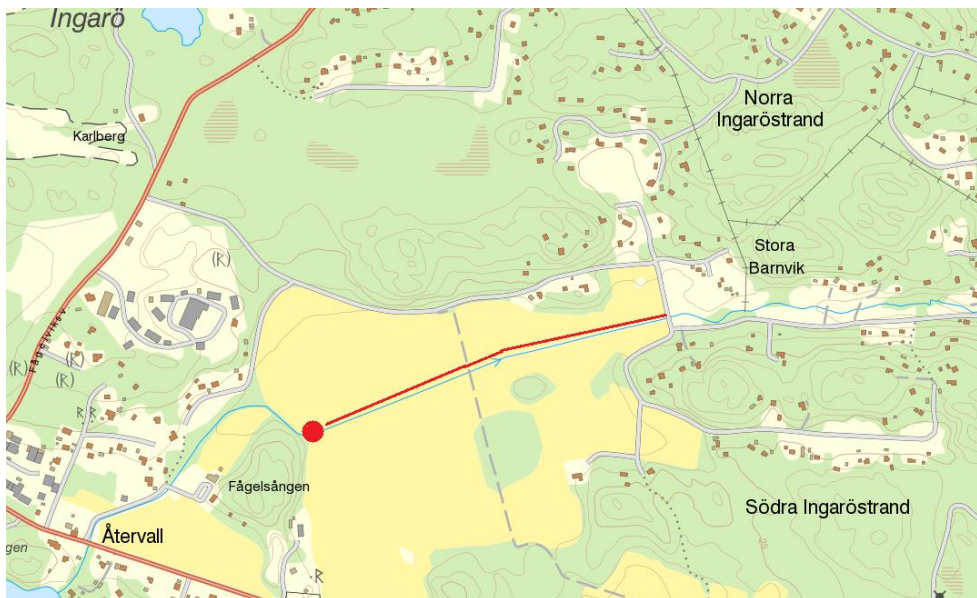
Figur 10: Illustration av dagens situation med kulverterad å-fåra.

Vattnet kommer efter proppningen ta sin gamla väg över kulverteringen.

Figur 11: Illustration av hur åtgärden kan göras där delar av kulverten grävs upp och resterande del proppas till förmån för en naturlig å-fåra. Den del som grävs bort bör ersättas med stenbotten av olika fraktioner för att skapa en varierande strömsträcka. Buskar och träd bör planteras för att minimera riskerna för erosion.

Åtgärdsförslag 3 - Bevara kantzonen längs åkern

Koordinater: 6575678, 1653316

Markägare: Säby 3:1 Säby Säteri Fastighets AB Säby Säteri 134 65 Ingarö

Förslag på förbättring: Låt kantzonen återskapas genom att inte skövla den årligen.

Träden i kantzonen är en grundförutsättning för ett levande vattendrag. Löv, barr, grenar och annat växtmaterial som faller ned i vattendraget ger föda för många av de insekter som lever i ån. Insekterna utgör i sin tur föda för bland annat fiskar, grodor och fåglar. Strandskogen skuggar även vattendraget och håller nere vattentemperaturen under sommarens varma dagar. Flera av de djur som lever i vattendrag kan inte fortleva i för höga temperaturer. Träd och grenar som faller ned i vattendraget skapar även gömställen för fisk och insekter. Trädens rötter binder strandkanten och minskar risken för jordras och grumlifiering. En kantzon med vegetation fungerar även som filter och fångar upp många näringsämnen och jordpartiklar som tillrinne från omkringliggande marker med bland annat bebyggelse, jordbruk och djurhållning. Detta leder till ett renare vatten och att vattendraget inte växer igen.

Om åkermarkens kantzon vid Återvallsbäcken lämnas ifred kommer en kantzon återskapas naturligt (figur 12). Sträckan är cirka 900 meter så statusen på vattendraget skulle höjas avsevärt ur biologisk mångfald sett. Om markägaren är villig bör små träd planteras för att skynda på processen.

Låt träden växa längs åkern för att återskapa en kantzon.

Figur 12: Om träden tillåts växa längs kantzonen kommer en fin skuggzon skapas som minimerar igenväxning.

Kantzonen har börjat etablera sig längs åkern. Den bör vara orörd för att höja statusen på vattendraget.

Figur 13: På ett område har träden tillåtit vara kvar och bilden visar en början till en kantzon.

Åtgärd 4 – Biotopvård

Koordinater: 6575439, 1652315

Markägare: Värmdö Ingarö-Fågelsången 1:3 Zetterberg, Dag Albert adress saknas

Förslag på förbättring: Tillför större sten och grus

Sträckan från Återvallsvägen ner till åkern kan optimeras med större sten och grus för lek- och uppväxt (figur 14). Maskiner kan delvis användas på sträckan men bör undvikas för att inte skada skogen nere i ravinen (figur 16). Med fördel används skottkärror och hinkar vid grusning (figur 14).

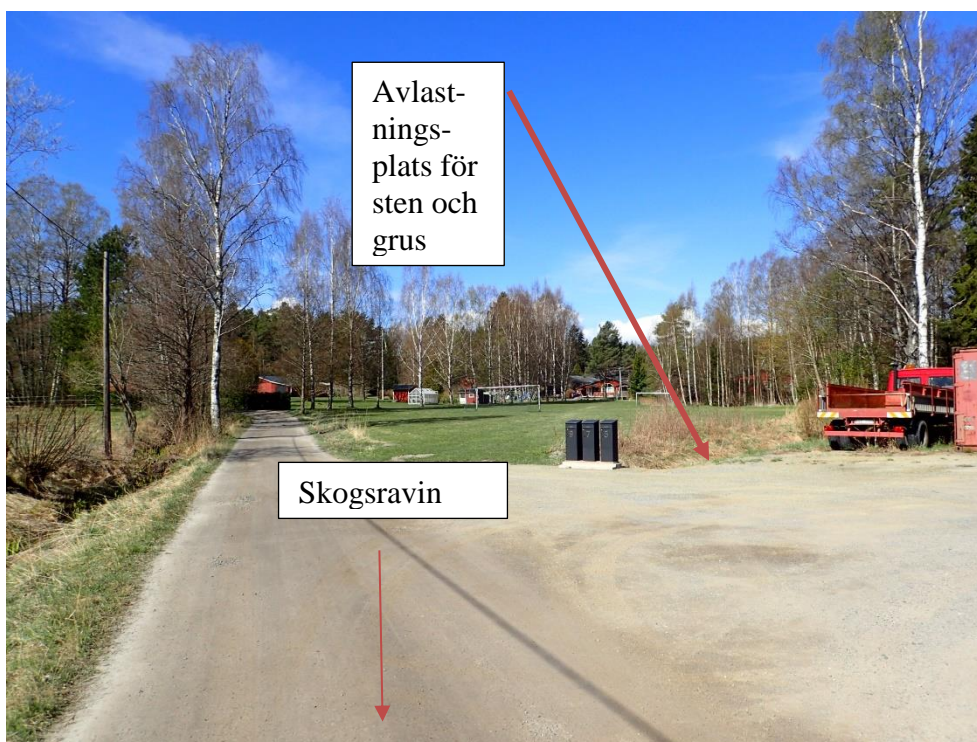
Figur 14: I ravinområdet nedströms Återvallvägen finns fina möjligheter till optimering av strömsträckor med sten och grus.

Figur 15: Grus och sten bör transporteras med skottkärror och hinkar i ravinerna för att inte förstöra träd och annan grönska.

Figur 16: Maskiner kan användas nedan Återvallsvägen till ravinområdet börjar.

Figur 17: I närområdet finns lämpliga platser för avlastning av grus och sten.

Åtgärd 5 – Riv trädammen i åns nedre delar

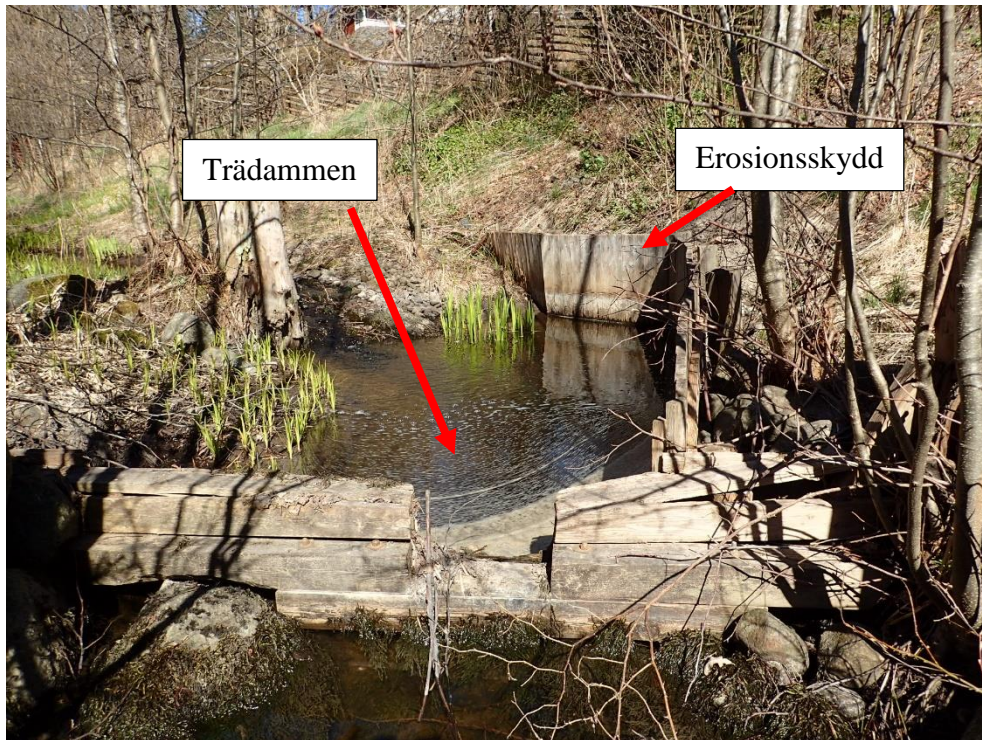

Koordinater: 6575667, 1654078

Markägare: Ingarö strand 5:1 212000-0035 Värmdö Kommun 134 81 Gustavsberg

Förslag på förbättring: Riv trädammen och ersätt den med en forsacke

En damm i åns nedre del (figur 18) fungerar som ett vandringshinder vid vissa vattenstånd (större delen av året). Trädammen bör tas bort och ersättas med större stenfraktioner och grus. Dammen tas bort med spett och sågar för hand. Träplanket (erosionsskyddet) bör sparas.

Figur 18: En trädamm hindrar fiskvandring vid lågt vattenstånd. Dammen bör tas bort till förmån för ett forsande parti med olika fraktioner av sten.

Diskussion

Återvallsbäcken är långt ifrån sin fulla potential. Vattendraget får anses vara kraftigt påverkat av mänsklig aktivitet som har försämrat det biologiska livets förutsättningar. Fiske- turismen i ett område som Ingarö skulle kunna blomstra, i Sverige fiskar årligen 2 miljoner människor. Tyvärr är statusen på våra populära sportfiske-arter som havsöring och gädda svagt i området. En satsning på vattendraget hade på sikt kunna ge Ingarö en fin fisketur- ism med guider, uthyrning av stugor och restaurangbesök med mera.

För att förbättringsarbetet med Återvallsbäcken ska löpa på smidigt behöver lokalbefolk- ningen inse behovet och vinningen av att ha fungerande vattendrag i området. Det bör även vara en drivande part i arbetet. Den parten skulle kunna vara kommunen, länsstyrelsen el- ler Sportfiskarna. Arbetet med att förbättra vattendraget bör starta omgående. Prioritet är restaurera de hydrologiska förhållandena i avrinningsområdet, utan en sådan åtgärd faller resterande åtgärder.

Litteraturlista

Ljunggren, L., Olsson, J., Nilsson, J., Stenroth, P., Larsson, P., Engstedt, O., Borger, T, Sandström, O. 2011. Våtmarker som rekryteringsområden för gädda i Östersjön, erfarenheter och rekommendationer från ett forskningsprojekt. Fiskeriverket rapport Finfo 2011:1.

Ekologisk restaurering av vattendrag Erik Degerman ISBN 978-91-620-1270-0

Kustfiske och fiskevård Benny Lindegren och Håkan Carlstrand ISBN 91-7586-591-2

Handbok om strömmande vatten Naturhistoriska riksmuseet och Svenska naturskyddsföreningen 2002. ISBN 91-558-6791x

Skarpsillsprojektet, dnr 15-2013, Havs och vattenmyndigheten